

Onderzoek in het MBO: Een exploratieve verkenning van de ontwikkeling van practoraten in het MBO

Marc van der Meer¹, Henk Ritzen¹, Jorick Scheerens¹ en Ronald Stevens^{1,2}

¹Stichting 'Ieder MBO een practoraat' | ²Zijlstra Center Vrije Universiteit

Samenvatting Tien jaar na de oprichting van het eerste practoraat in Amsterdam, schetsen we in dit artikel een beeld van de stand van zaken van onderzoek in het MBO. De tekst is gebaseerd op drie verkenningen die zijn geïnitieerd vanuit de MBO Raad met steun van de Stichting Practoraten. De eerste verkenning onder bestuurders van MBO-instellingen laat zien dat onderzoek in het MBO bij steeds meer instellingen een vaste voet aan de grond krijgt. Grote uitdaging is de kennisverspreiding binnen de school. De tweede verkenning onder een twintigtal practoren laat zien dat evidence-informed werken steeds meer invulling krijgt. De vele initiatieven versterken de zichtbaarheid en kwaliteit van het MBO. Om te leren van ervaringen in het HBO is een derde verkenning onder lectoren uitgevoerd. Volgens deze verkenning is onderzoek doen in het MBO een proces van lange adem en zeer kansrijk. Nadere prioritering is nodig om de slag te maken naar nieuwe niveaus van volwassenheid in het onderzoek in het MBO.

Trefwoorden MBO, practoraat, praktijkgericht onderzoek, onderwijsinnovatie, evidence-informed werken

Publicatiedatum

Online: 27 november 2023

Contactpersoon

Marc van der Meer, marcvd@mbo4all.nl

Copyright

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0. This allows for unrestricted use, as long as the author(s) and source are credited.

1 Inleiding

Ruim tien jaar geleden werd het practoraat Mediawijsheid ingericht bij het Mediacollege in Amsterdam. Na een interne bespreking over de mogelijkheden om een online platform voor professionals in te richten (dat er ook kwam, maar een vroege dood is gestorven), stelde Jelle Koolstra voor om een 'practoraat' te vestigen en wel binnen de muren van een MBO-instelling. Binnen het Mediacollege was op dat moment geen sprake van onderzoek in de school. Het practoraat begon met vijf ambities waarvan er één heel succesvol werd gerealiseerd: het maken van websites over mediawijsheid in het onderwijs. Voor de begeleidingscommissie werd de functie en doel van het practoraat steeds duidelijker: met een gerichte bundeling van krachten is het mogelijk vernieuwing in het MBO te brengen!

De rest is geschiedenis. In 2015 startte de stichting 'Ieder MBO een practoraat' (vanaf nu: Stichting Practoraten) waaraan vijf instellingen meededen: Leeuwenborgh (nu Vista College), Mediacollege, ROC Mondriaan, ROC Noorderpoort en ROC van Twente. Ook kwam er een kwaliteitscommissie die nieuwe practoraten ondersteunt (zie: Practoraten,

2017; Stevens, Koole, van der Meer, Ritzen, & Westerhuis, 2020). De start ging met vallen en opstaan, maar geleidelijk aan werden meer practoraten ingericht en steeds op aanpalende thema's. Inmiddels zijn er ruim 85 practoraten en is in de recente Werkagenda van het Kabinet voor het MBO het thema 'kennis, onderzoek en innovatie' vastgelegd voor de komende bestuursperiode. Wat begon als een 'grassroot'-beweging wordt nu alom bestuurlijk erkend.

Met steun vanuit de MBO Raad en de kwaliteitscommissie van de Stichting Practoraten hebben we het initiatief genomen om te verkennen hoe het er voor staat. We hebben drie verkenningen uitgevoerd om zicht te krijgen op de ontwikkeling van practoraten.

1.1 Kenmerken van practoraten

Een practoraat is een expertiseplatform binnen MBO-instellingen dat wordt geleid door een practor die, al dan niet samen met docent-onderzoekers, praktijkgerichte verkenningen en onderzoek uitvoert en bijdraagt aan onderwijsvernieuwing. Een practoraat stelt zich tot doel om onderwijs en werkveld te innoveren, het beroepsperspectief van studenten te bevorderen, de docenten te professionaliseren en de onderwijskwaliteit te verbeteren (Van der Meer, Scheerens, & Stevens, 2023).

Er bestaan twee typen practoraten, die ook in combinaties voorkomen. Het eerste type zijn de practoraten die de wisselwerking van het beroepsonderwijs met het werkveld willen bevorderen (ondermeer automotive, circulaire landbouw, hospitality, media-wijsheid, zorgtechnologie en sinds kort ook ruimtevaart). De thema's zijn bijvoorbeeld: veranderingen in productieprocessen; nieuwe werkmethoden en technologie; kennis en vaardigheden van medewerkers; innovatie en marktwerking; nieuwe consumenten- en productenpatronen. Het tweede type practoraten werkt primair aan de versterking van het pedagogisch-didactisch handelen binnen een MBO-instelling. Voorbeelden zijn: gepersonaliseerd leren, digitalisering, innovatieprocessen, activerende didactiek, rekenen, werkplekleren, leermiddelen, onderwijsvernieuwing, examinering, hybride docenten, internationalisering en versterking leerprocessen niveau MBO-2.

Sommige van de practoraten vertegenwoordigen een thema met landelijke betekenis, bijvoorbeeld docentprofessionalisering (Landstede MBO), innovatie in het MBO (Koning Willem 1-College, nu ondergebracht bij VISTA College) of internationalisering (ROC van Twente actief tot 1 september 2022). Ook werken practoraten stap voor stap samen met andere practoraten en sommige met de lectoraten in het HBO. In onderzoekswerkplaatsen worden vaker samenwerkingsverbanden opgetuigd, die de wisselwerking tussen scholen versterken. Ook worden platforms van practoraten gevormd die onderling ervaringen uitwisselen (bijvoorbeeld op het thema zorgtechnologie of de energietransitie).

Een groot aantal practoraten is ontstaan op initiatief van de werkvloer en in afstemming met het College van Bestuur van MBO-scholen. Ze werken aan concrete vraagstukken en profileren daarmee mede de strategische koers van de school. Andere practoraten zijn eerder een 'spin-off' van innovatieprojecten gefinancierd door een Publiek Pri-

vate Samenwerking (PPS), het Regionaal Investeringsfonds MBO (RIF-project), of een Regio Deal. Deze practorataten zijn gepositioneerd in een breder project. Dit geldt bijvoorbeeld voor de practorataten: circulaire economie, logistiek, visserij, waterstof in de industrie, duurzaamheid en energietransitie, onderwijsinnovatie in agrotechniek, digital operations. Deze practorataten vervullen dus een dubbele rol binnen het publiek-private samenwerkingsverband en in de school (DUS-I, 2021). Interessant is bijvoorbeeld dat de groene practorataten zijn ontstaan door een sectoraal initiatief, waarbij de principiële vraag werd gesteld of het MBO een bijdrage zou moeten leveren aan de sectorale agenda voor de landbouwsector in ons land, of dat het groene onderwijs aan eigen kennisontwikkeling moet kunnen werken. Het laatst is het uitgangspunt geworden voor de inmiddels 17 practoren in de agrofood sector.

1.2 Onderzoeken en evidence-informed werken in het MBO

Om de opzet, verwachtingen en werking van de practorataten te begrijpen is het noodzakelijk inzicht te hebben in het belang van het thema onderzoek én van de werking van de kennisinfrastructuur in het MBO. Dat is bestuurlijk relevant omdat het MBO geen onderdeel is van de zogenoemde Kenniscoalitie in het hoger onderwijs (onder voorzitterschap van NWO) en omdat het MBO in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs niet als Kennisinstelling wordt erkend. Een practor kan in veel gevallen niet als vanzelf meedingen naar onderzoeksgelden die gereserveerd zijn voor het hoger onderwijs.¹ Dit is een systeemkenmerk; in een eerdere verkenning hebben we geschreven dat het ecosysteem van onderzoek, professionalisering en onderwijsinnovatie in het MBO meerlagig is, aanbodgericht en versnipperd (Van der Meer & Verheijen, 2018).

Hoe is dat zo gekomen? De afgelopen tien jaar zijn bijvoorbeeld de kenniscentra in het MBO, die middelen hadden voor sectorale analyses, gefuseerd in de landelijke s-BB. Deze samenwerkingsorganisatie heeft geen publieke onderzoekstaak, en ontwikkelt beleid op het terrein van de kwalificatiestructuur, macrodoelmatigheid en beroepspraktijkvorming. De belangrijkste grootschalige innovaties zijn binnen het Techniepact en Zorgpact uitgevoerd in het technisch en zorgonderwijs. Aanvankelijk vonden de innovaties in het hoger onderwijs plaats. Sinds 2014 ook in het MBO (de Centra voor innovatief vakmanschap en de RIF's). Uit de evaluatie daarvan blijkt dat bij de aangesloten practorataten vooral de docentontwikkeling en leven lang ontwikkelen centrale aandachtspunten zijn (Dusi, 2021). Meer recent heeft het nieuw ingerichte Nationaal Groeifonds programma's toegekend die de innovatiecapaciteit en werkwijze in het MBO stellig gaan veranderen: Digitalisering, LLO-katalysator, Publiek-private samenwerking, Ontwikkelkracht, Professionalisering leraren en Laaggeletterdheid.

Binnen deze landelijke koerswijziging werd in 2013 het (pas kort daarvoor opgerichte) publieke onderzoeksinstituut echo voor het MBO geprivatiseerd. De drie deeltijd, Max Goote Bijzondere Leerstoelen Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie werden weg-bezuinigd. De publieke taken werden overgenomen door het Nationaal Regieorgaan

Onderwijsonderzoek (NRO). De evaluatie van het NRO-programma leidde echter tot een reflectie bij de diverse Sectorraden om te komen tot een andersoortige aanpak: 'Slimme verbindingen, onderzoek voor een lerend Nederland' (PO-Raad, VO-raad, MBO Raad et al., 2019). Op basis van deze verkenning gelastte het Ministerie een onderzoek naar de kennisinfrastructuur voor het onderwijs (Galan Groep, 2021). Daarin wordt vastgesteld dat het MBO geen onderzoekcultuur kent en medewerkers in beperkte mate over de noodzakelijke onderzoekcompetenties beschikken. Hierdoor is er binnen de MBO-sector weinig zicht op de effectiviteit van ontwikkelde methodieken en instrumenten. Overigens komen deze problemen in alle onderwijssectoren voor. Het advies luidde de kennisinfrastructuur te herzien en het complexe netwerk van regionale en landelijke instituties, programma's, samenwerkingsverbanden en informele netwerken te herschikken. Voorwaar geen kleine opgave. Ook moeten de lerarenopleidingen een prominente plek krijgen (Galan Groep, 2021). Gelijktijdig wees de Onderwijsraad (2019) op het belang van lokale uitwisseling tussen de school en directe omgeving. Om de verbinding met de werkpraktijk te verbeteren initieerde NRO (2022) daarom nieuwe werkvormen, zoals Onderwijskennis.nl, een Kennisagenda met zes onderzoeksthema's (die ook voor het MBO gelden), een tripartite samenstelling in de bestuurlijke geledingen (met wetenschappers, praktijkmensen en beleidsvertegenwoordigers), en ook een Kennisbenuttingsraad.

1.3 Wat voor onderzoek dan?

In 2019 stelde de MBO Raad een eerste visiedocument op voor het uitvoeren van onderzoek in het MBO, onderzoek is: toepassingsgericht, praktijkgestuurd, bottom-up, participatief en wordt co-creërend met het werkveld uitgevoerd (MBO Raad, 2019). Het uitgangspunt is dat onderzoek, professionalisering en onderwijsinnovatie hand in hand moeten gaan om de ambities van de sector (vastgelegd in de drievoudige kwalificatie) te realiseren (vergelijk Jochems, 2012, Van der Meer 2014). Tegelijkertijd concludeert de MBO Raad (2019) dat over te veel onderzoeksthema's in het MBO nauwelijks systematische gegevens beschikbaar zijn, terwijl de ontwikkelingen in de buitenwereld zich heel snel voltrekken.

Anno 2023 stellen we vast dat er de laatste jaren heel nieuwe onderzoeksinitiatieven zijn genomen in het MBO. Volgens het Consortium Tools voor Teamleren (2022) wordt in het MBO praktijkonderzoek en praktijkgericht onderzoek verricht. Beide onderzoeksvormen verschillen in nagestreefd doel en type kennis dat wordt opgeleverd (Aarts, Hulsker, & Imants, 2019). Praktijkonderzoek is bedoeld om de onderwijspraktijk van de docent te verbeteren (Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Leerstrategieën van studenten en hun ervaringen in het werkveld worden vertaald in de klas (microniveau) of binnen de school (mesoniveau) (Andriessen, 2014). Praktijkonderzoek draagt direct bij aan de professionele ontwikkeling van docenten en is een beproefd middel om hen te professionaliseren (Consortium Tools voor Teamleren, 2022; Aarts et al., 2019; Oolbekkink, Van der Steen, & Nijveldt, 2014; Wassink, 2016; Hagedoorn et al.,

2023). Daarnaast bestaat praktijkgericht onderzoek dat wordt uitgevoerd in en met het werkveld. Dit levert zowel kennis, als concrete producten op die direct in de onderwijspraktijk kunnen worden ingezet en die bijdragen aan schoolontwikkeling, professionalisering en aan het vergroten van de kennisbasis over onderwijs (NRO, 2013; Andriessen, 2014).

1.4 Evidence-informed werken

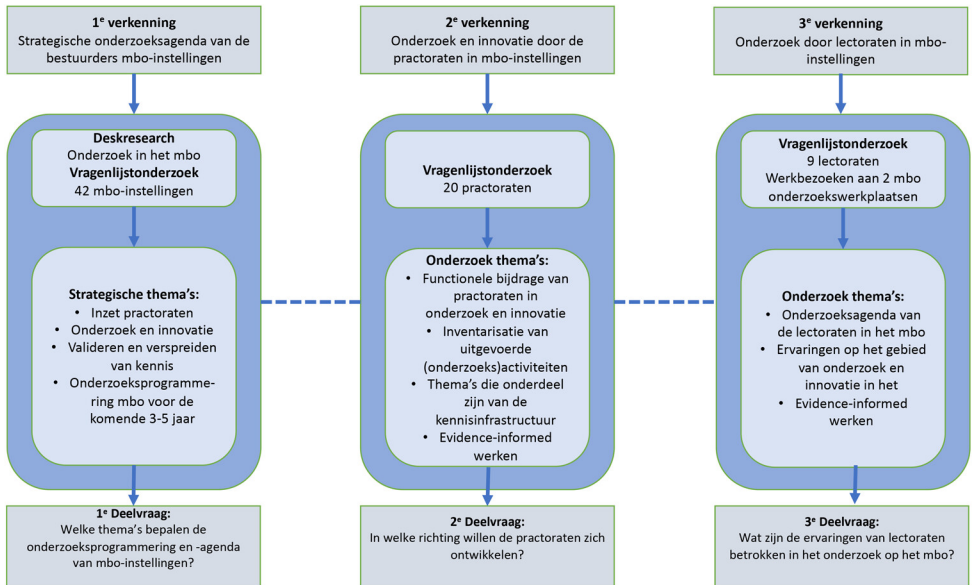
In de bestuurlijke besprekingen over de kennisinfrastructuur in het onderwijs worden het belang van een onderzoekende houding bij docenten en het gebruik van onderzoeksgegevens in het onderwijs benadrukt. Bedoeld worden 'evidence-informed' en 'evidence-based' werken. De laatste term komt uit de geneeskunde, waar veel gecontroleerde experimenten bestaan. Dat is in het (beroeps)onderwijs veelal niet mogelijk. Daarom wordt gesproken over 'geïnformeerd werken op basis van onderzoeksgegevens'. Ook hierover bestaat in de wetenschap geen eenduidigheid, met name over de vraag of 'evidence-informed' werken wel zo productief is? Keijzer en Bruin-Muurling (2022) wijzen er bijvoorbeeld op dat het allesbehalve zeker is welk onderzoek voor de onderwijspraktijk dan bedoeld wordt en of het onderwijs daarmee niet te eenzijdig wordt vormgegeven. Van Merriënboer (2023) stelt in zijn afscheidsrede dat alleen door gebruik van gerichte ontwerpprincipes en methodisch werken in het onderwijs evidence-informed werken ontstaat.

In andere, recente studies wordt aan de hand van vele praktijkvoorbeelden gesteld dat evidence-informed werken bijdraagt aan onderwijsontwikkeling, innovatie binnen het onderwijs en werkveld, en leidt tot verbetering van de onderwijskwaliteit (Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Het blijft een empirische vraag in welke mate evidence-informed werken in het MBO wordt toegepast. Volgens het eerder genoemde rapport van de Galan Groep (2021) belemmert de hoge werkdruk om onderwijsinnovaties methodisch te evalueren en valideren, waardoor evaluatiedata ontbreken. Een ander knelpunt is dat (praktijk)kennis maar in beperkte mate wordt gebundeld en het delen ervan (valorisatie) vaak ontbreekt.

1.5 Specificering van de onderzoeksvraag

Met onze empirische verkenning proberen we een beeld te vormen van de betekenis van onderzoek doen in het MBO, de ontwikkeling van practoraten in de laatste tien jaar en de condities voor evidence-informed werken. De centrale vraag die we beantwoorden, luidt als volgt:

“Wat is de ontwikkeling van onderzoek in het MBO in de ogen van MBO-bestuurders, practoren en lectoren, en welke betekenis geven zij aan het begrip evidence-informed werken?”

Figuur 1 Onderzoeksmodel over onderzoek en practoraten in het MBO

Deze algemene vraag is uitgesplitst in drie deelvragen:

- Welke thema's bepalen de onderzoeksprogrammering en -agenda van MBO-instellingen?
- In welke richting willen de practoraten zich ontwikkelen?
- Wat zijn de ervaringen van lectoren, die betrokken zijn in het onderzoek op het MBO?

2 Onderzoeksaanpak

Met de beantwoording van de onderzoeksvraag en deelvragen willen we de huidige onderzoeksagenda van de practoraten nader in beeld brengen. De analyse bevindt zich op drie niveaus. Ten eerste, het strategische niveau gericht op de betekenis van onderzoek in MBO-instellingen (verkenning 1). Ten tweede, het niveau van het handelen van practoraten en de betekenis daarvan voor het beroepsonderwijs (verkenning 2). Het derde niveau betreft de analyse van lectoren, die in het MBO onderzoek verrichten (verkenning 3).

De eerste verkenning is in april en mei 2021 uitgevoerd, in samenwerking met de MBO Raad. Hiervoor is deskresearch verricht en een vragenlijst uitgezet onder de Colleges van Bestuur van de MBO-instellingen. De vragenlijst is door 42 respondenten uit de MBO-instellingen ingevuld, gespecificeerd in: 7 vakinstellingen, 5 AOC's en 30 ROC's. De vragenlijst is getest door vertegenwoordigers uit drie MBO-scholen, waarna enkele

vragen zijn bijgesteld. De definitieve vragenlijst is vanuit het secretariaat van de MBO Raad naar de MBO-instellingen gestuurd. De vragen zijn beantwoord door leden van het College van Bestuur of door strategische beleidsadviseurs werkzaam op het terrein van onderwijskwaliteit en ontwikkeling. In de weergave van de resultaten, geven we meteen een interpretatie van de bevindingen op basis van inzichten uit de tweede en derde verkenning.

De tweede verkenning is in september 2021 in samenwerking met de Stichting Practoraten uitgevoerd. Er is korte vragenlijst opgesteld, die is getest en vervolgens naar 70 practoraten gestuurd. De vragenlijst is bedoeld om de ontwikkeling van practoraten te verkennen en vast te stellen in welke mate practoraten evidence-informed werken. Daarnaast zijn vragen gesteld over de problemen waarvoor practoraten zich gesteld weten en welke oplossingen zij aandragen. 20 practoren hebben de vragenlijst beantwoord. Uit non-response onderzoek blijkt dat de vragenlijst alleen is ingevuld door practoren die meer dan twee jaar ervaring hebben. Sommige practoren hebben de vragenlijst niet ontvangen, omdat zij meer dan één werkgever hebben.

De derde verkenning is in het najaar 2021 en voorjaar 2022 afgenomen. Voor de afname van de korte vragenlijst is gebruik gemaakt van de sneeuwbalactiek. De vragenlijst is schriftelijk beantwoord door lectoren van de hogescholen Aeres, Avans, HAN, Hanzehogeschool, Fontys, Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Utrecht, Windesheim en Zuyd Hogeschool. Gevraagd werd naar de onderzoeksagenda, de mate waarin practoraten zich ontwikkelen, wat de ervaringen zijn van het lectoraat met hun onderzoek in het MBO. Ook zijn vijf lectoren geïnterviewd. Tenslotte zijn de resultaten van twee onderzoekswerkplaatsen (over Burgerschap en Gepersonaliseerd leren met ict) bestudeerd, waarin het MBO samenwerkt met hogescholen en universiteiten.

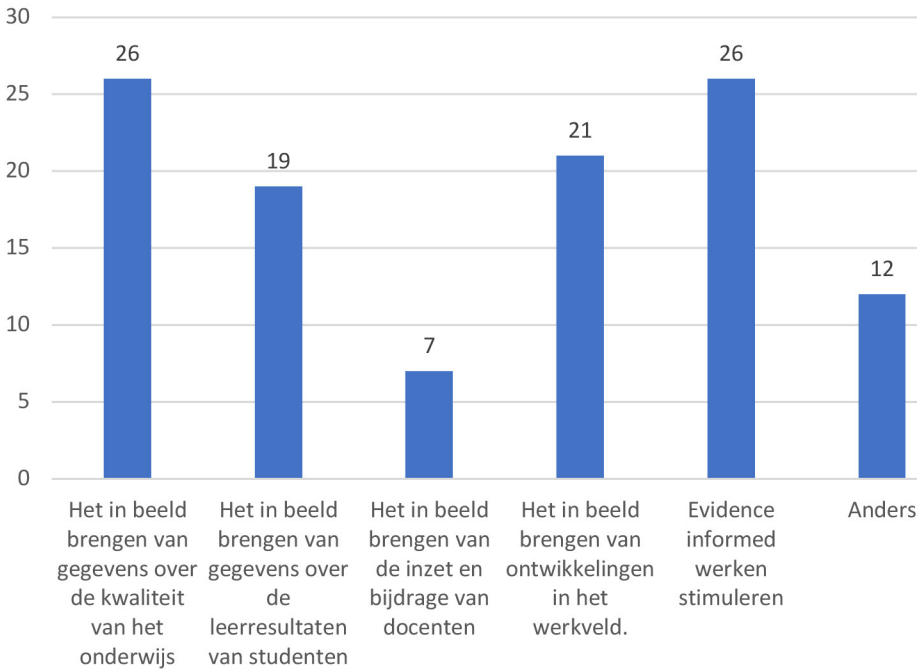
3 Resultaten

3.1 Eerste verkenning: Bestuurders

In deze eerste verkenning worden de thema's geordend die volgens de Colleges van Bestuur van de MBO-instellingen de onderzoeksprogrammering en -agenda van hun instelling bepalen. Het gaat om een nieuw vraagstuk, dat voor de eerste keer in beeld wordt gebracht, ook om ideeën te genereren voor de toekomst (zie Van der Meer, Van Cuijlenborg en Scheerens, 2022a).

Onderzoek doen in de school is een relatief nieuw thema voor het MBO, afgezien van het routinematige werk op het terrein van de kwaliteitszorg. Uit de resultaten blijkt dat de meeste MBO-instellingen in hun begroting een budget voor onderzoek hebben gereserveerd. Deze middelen worden aangevuld met gelden uit subsidieprojecten. Tegelijkertijd geeft ruim een derde (15 van de 42) van de respondenten aan geen budget

Wat is (op dit moment) de reden van onderzoek doen in uw mbo-organisatie (meerdere antwoorden mogelijk)

Figuur 2 Motieven van bestuurders om onderzoek in hun onderwijsinstelling te stimuleren

voor onderzoek te reserveren. In Figuur 2 staan de motieven om onderzoek te doen. Bestuurders stimuleren naar eigen zeggen het verrichten van onderzoek om de kwaliteit van de onderwijsinstelling te verbeteren en evidence-informed werken in de onderwijsteams te bevorderen. Vervolgens willen bestuurders de ontwikkelingen in het werkveld onder de aandacht brengen, gevolgd door inzicht te krijgen in de leerresultaten van hun studenten. Als minst belangrijk is het in beeld brengen van de inzet van docenten.

Alle respondenten wijzen op het belang van de strategische verankering en inbedding van onderzoek in de hele organisatie. Het verrichten van onderzoek vergt inspanning op alle niveaus van de schoolorganisatie (docent, team, teamleider, directie, CvB). Binnen de onderwijsinstelling moet bekend zijn welke onderzoeken er plaatsvinden. Dat vraagt om dialoog tussen en binnen de onderwijsteams en tussen verschillende (beleids)afdelingen. Het helpt als het onderzoek verbonden is met de strategische koers van de organisatie. Voor de uitvoering ervan moet binnen de onderwijsinstelling tijd en ruimte worden vrijgemaakt.

Een van de grote knelpunten is volgens de bestuurders dat de resultaten van onderzoek niet gemakkelijk worden verspreid en gedeeld. Kort gezegd: wat links in de organisatie gebeurt, is rechts vaak onbekend, en omgekeerd. Dit is natuurlijk geen nieuw inzicht. Om de kennis goed te laten circuleren is expertise nodig van de werkvloer. De interne kennisdeling en benutting van onderzoek moeten elkaar versterken, anders komen theorie en praktijk niet dicht bij elkaar (Broekkamp, & Van Hout-Wolters, 2006; Pieters & Jochems, 2003; Jochems, 2012, Van der Meer, 2014).

Ook in de gesprekken met bestuurders en deelnemers over de resultaten van de twee onderzoekswerkplaatsen (gepersonaliseerd leren en burgerschap) kwam dit beeld naar voren. 'De vernieuwingen die we ter plaatse bereiken zijn de moeite waard, maar het kost grote moeite ze elders in de organisatie onder de aandacht te brengen'. In een andere casus (van het practoraat activerende didactiek) werd dan ook niet zozeer onderzoek verricht, maar werden activerende werkvormen ingezet. Het practoraat was prominent gevestigd in de hal van de school. En er werden 'verbinders', 'ambassadeurs' en 'vlaggendrager' ingezet om kennis te delen en de resultaten van onderzoeksverkenning te verspreiden.

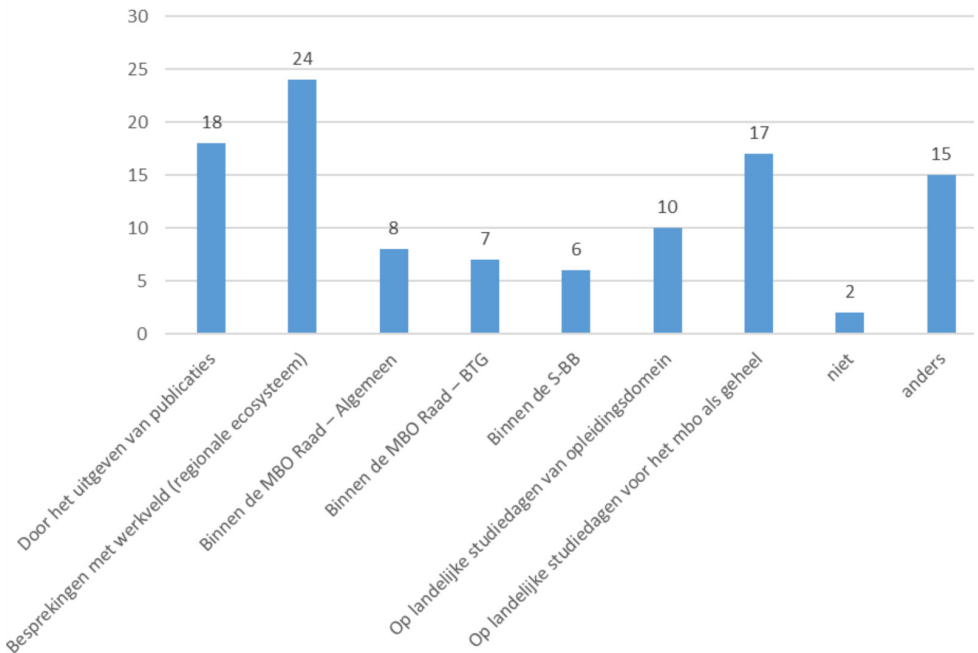
Uit de eerste enquête blijkt dat bestuurders diverse activiteiten organiseren om hun onderzoeksresultaten buiten de school zichtbaar te presenteren. Zij wisselen bijvoorbeeld onderzoeksresultaten uit met het werkveld, er worden publicaties opgesteld en tijdens landelijke studiedagen binnen de MBO-sector gedeeld. Ook wordt kennis gedeeld in specifieke werkgroepen van de MBO Raad, de BTG en S-BB. Soms gebeurt dat strategisch om bepaalde doelstellingen te realiseren, soms vooral ter kennisgeving en profilering van de school. Zie Figuur 3.

Volgens de bestuurders moet tijd en ruimte worden vrijgemaakt om een proces van kennisdelen en het samen leren van en met elkaar (formeel en informeel) te organiseren. De bespreking van onderzoeksresultaten raakt immers de cultuur van de organisatie. Belangrijk is volgens hen het systematisch stellen van 'redeneer- en reflectievragen', die in wisselende combinaties gezamenlijk worden beantwoord. Kernvragen zijn bijvoorbeeld, waarom doet zich een bepaald verschijnsel voor? Waar blijkt dat uit? Vanuit welk perspectief kijk je? Wat is er al over bekend? Welke kennis hebben we beschikbaar? Waar is nu behoefte aan? Het helpt als er heldere en bruikbare analyses beschikbaar zijn waarmee teams aan de slag kunnen. Dat vraagt om methodisch verkregen data en om analyse- en adviesvaardigheden van medewerkers. De respondenten adviseren deze thema's in de teamplannen op te nemen.

3.2 Evidence-informed werken

Bij de beantwoording van de vragen naar evidence-informed werken ontstaat een minder duidelijk beeld. Het begrip wordt herkend, maar het is (vanzelfsprekend) met een vragenlijst niet eenvoudig een sluitend beeld te geven door de grote verschillen tussen afdelingen. Niettemin ontstaat er een eerste beeld dat in de toekomst verder

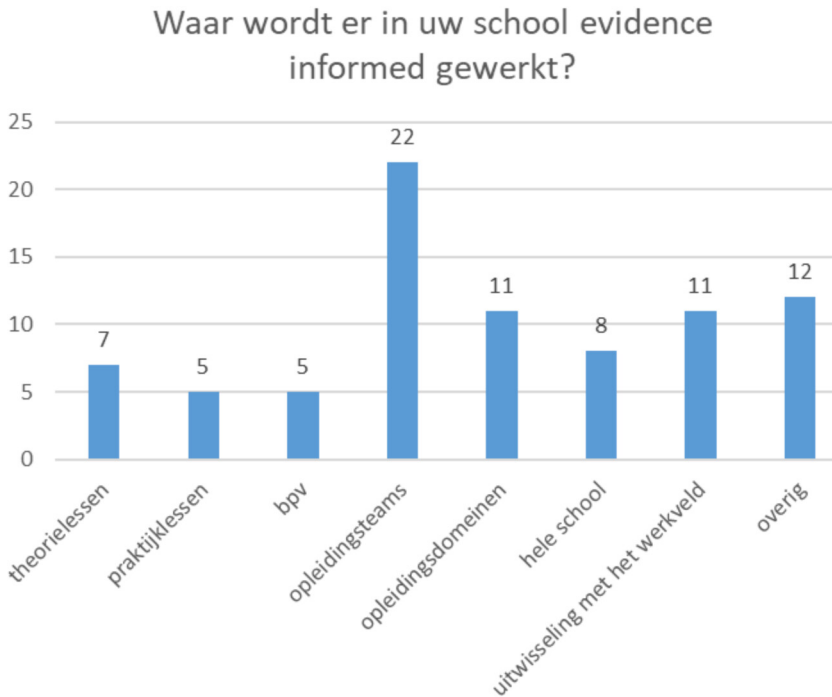
Welke activiteiten worden buiten de school georganiseerd om resultaten zichtbaar te maken? (meerdere antwoorden mogelijk)

Figuur 3 Activiteiten om onderzoeksresultaten te delen

uitgewerkt kan worden. De antwoorden laten zien dat in sommige gevallen evidence-informed werken wordt nagestreefd, bijvoorbeeld tijdens theorielessen en praktijklessen en beroepspraktijkvorming. Zie Figuur 4.

Het algemene beeld is dat resultaten en opbrengsten op het gebied van kennisontwikkeling en onderwijsinnovatie waarde toevoegen aan de beroepsopleidingen en aan de gehele MBO-organisatie. Maar het is een lange weg om te gaan. Schobben en Van der Meer (2021) werken deze stappen als een cyclus uit: 'De kennis documenteren moet niet statisch, maar juist cyclisch vormgegeven worden: kennis vastleggen, valideren, (door) ontwikkelen, vastleggen, et cetera' (pp. 132–133). Daarnaast moet de nieuwe kennis door de betrokken docenten worden geïncorporeerd. Pas dan kan deze worden belichaamd en uitgedragen aan anderen. Het erkennen en waarderen van de resultaten en opbrengsten door anderen noemen we valoriseren. En als dat gedaan is, moet nog blijken of de resultaten ook toegepast kunnen worden in onderwijsomgevingen van andere MBO-instellingen: het valideren. Dit is geen sinecure voor een bestuur, omdat steeds de vraag is welke initiatieven ondersteuning behoeven, en welke initiatieven niet. Sommige MBO-instellingen kiezen er voor geen practor aan te stellen, maar een externe lector in te zetten

Figuur 4 Evidence informed werken in de MBO-instellingen

in de school. Andere MBO-instellingen kiezen expliciet voor practoren met een onderwijskundige opdracht als verbindingsschakel binnen de school, en niet voor practoren die de verbinding leggen met het werkveld.

3.3 Tweede verkenning: Practoraten

In deze tweede verkenning wordt de richting beschreven waarin de practoraten zich willen ontwikkelen, zie: Van der Meer, Van Cuijlenborg en Scheerens (2022b). De schaal waarop practoraten werkzaam zijn is relatief bescheiden. In sommige gevallen is er maar een practoraat per MBO-instelling, als er meerdere practoraten zijn kan onderling worden samengewerkt. De schaal is klein en de onderwerpen zijn groot. In de meeste gevallen bedraagt de omvang van een practor 0,2–0,6 fte. Soms is er budget voor een enkele medewerker in de ondersteuning en collega-medewerkers (bijvoorbeeld 0,1–0,5 fte bij kleine practoraten, tot zes keer 0,2 fte voor wat grotere practoraten). Sommige practoraten hebben geen of een heel klein budget, andere werken met (een deel van) het budget uit een subsidieproject (RIF of Regio Deal). De meeste practoren hebben een functiecontract voor een tijdelijke periode, bijvoorbeeld 1, 2 of 4 jaar. Sommigen komen van buiten, anderen hebben een vaste positie binnen een MBO-instelling, bijvoorbeeld als LD-docent.

Alle practoraten werken aan thema's die voortvloeien uit de titel van het practoraat. Bij aanvang is het lang niet altijd duidelijk welk onderzoeksthema opgepakt worden. Vaak is de onderzoeksvraag afkomstig uit de onderwijspraktijk, gericht op onderwijsvernieuwing of op verbetering van de beroepspraktijk. Onderzoek vindt plaats met steun van docentonderzoekers en studenten. Het onderzoek is doorgaans niet gericht op theorievorming en er worden minder snel causale verbanden gelegd dan in het onderzoek op het HBO of de universiteit. Practoraten hanteren eerder een pragmatische insteek en de onderzoeksopbouw richt zich op indicatoren die – direct of indirect – de leeruitkomsten van studenten versterken.

Het thema evidence-informed werken met gebruik van beschikbare kennis en gegevens is voor veel practoren vanzelfsprekend, bijvoorbeeld door de empirische onderzoekscyclus te volgen. Sommige practoraten passen hiervoor de PDCA-cyclus toe. De meeste practoraten hebben een onderzoeksomgeving gecreëerd waarin meer systematisch onderzoeksthema's worden bestudeerd. Hiervoor wordt een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden gehanteerd en gebruik gemaakt van observaties, co-creatie, interviews, peilingen, focusgroepen en ontwerptheorie. Verschillende practoraten geven ook blijk van het gebruik van gevarieerde weergave van onderzoeksresultaten, naast teksten en studies, bijvoorbeeld nieuwe applicaties zoals photovoice, double diamond, NASSS-framework, Rogers en UTAUT.

De thema's van practoraten zijn doorgaans vertaald in een programma van activiteiten en soms in programmalijnen. Veel voorkomende thema's gaan over cognitieve, metacognitieve, empirische en praktijkgerichte vraagstukken. Veel practoraten willen zich ontwikkelen op het gebied van onderzoeksmethoden en dataverwerking. Alle practoraten zijn gericht op docentprofessionalisering. Hieronder geven we zeven voorbeelden van voorkomende activiteiten. Gezien de relatief lage respons zijn de thema's indicatief voor de vraagstukken die binnen de practoraten leven.

3.4 Werken aan meer gepersonaliseerde leerroutes

Het thema gepersonaliseerd leren komt als volgt terug in enkele practoraten. In een practoraat wordt aandacht besteed aan loopbaanontwikkeling en -begeleiding, een leven lang ontwikkelen, praktijk- en vraaggerichtheid in het curriculum, en het ontwikkelen van zelfregie. Bij het practoraat Gepersonaliseerd Leren binnen VISTA is sprake van duiding, analyse van verschijningsvormen en formuleren van ambities (inventariserend onderzoek). Daarnaast wordt gekeken naar de opbrengsten van (aspecten van) gepersonaliseerd leren door het uitvoeren van kort-cyclisch onderzoek naar resultaten van teaminnovaties in opleidingsteams op dit gebied.

3.5 Professionalisering

De professionalisering van docenten is bij vrijwel alle practoraten een doelstelling en een onderwerp waaraan binnen het practoraat aandacht wordt besteed. Professionalisering richt zich op het verbeteren van het persoonlijk handelen, functiegroei van docenten en vitaliteit op en kwaliteit van het werk. Soms is professionalisering een afgeleide van een meer algemene programmering, of juist van de specifieke opdracht, bijvoorbeeld het perspectief van de gezondheid en technologische innovatie.

3.6 Effectieve kennisverspreiding

Kennisontwikkeling en kennisverspreiding gaan hand in hand. De aandacht voor kennisverspreiding wordt door de respondenten soms meer en soms minder expliciet genoemd. Volgens een practoraat betekent kennisverspreiding het verspreiden van de resultaten van praktijkgericht onderzoek, letterlijk: 'In het MBO wordt in practoraten praktijkgericht onderzoek verricht om onderwijsvernieuwing te bewerkstelligen'. Voorwaardelijk voor succesvolle bijdragen aan onderwijsvernieuwing is dat de opbrengsten van praktijkgericht onderzoek door de practoraten ook benut worden door docenten (teams). De zeven practoraten (uit het consortium van het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren) constateren volgens de respondent echter dat de opbrengsten van practoraten (kennis, inzichten en producten) te weinig worden benut door docenten (teams) in hun school. Zij willen daarom weten 'welke activiteiten zij kunnen ondernemen die ervoor zorgen dat de opbrengsten van practoraten via docententeams in het onderwijs terecht komen'. Een ontwikkeling die we herkennen uit de bovengenoemde verkenning onder bestuurders en ook door veel respondenten wordt gedeeld.

3.7 Werken aan instrumentontwikkeling

Sommige practoraten leggen zich ook toe op de ontwikkeling van instrumenten. Dit speelt bijvoorbeeld in het burgerschapsonderwijs. Maatschappelijke vragen rond diversiteit, sociale cohesie, tolerantie, racisme en radicalisering benadrukken het belang van sociale en maatschappelijke vaardigheden op het MBO. Practoraten ontwikkelen hiervoor instrumenten om burgerschapskennis, -houdingen en -vaardigheden te meten.

3.8 Werken met data

Binnen bijna alle practoraten wordt onderzoek verricht waarin data een rol spelen. Een practoraat werkt, bijvoorbeeld, aan duurzaamheid op en rond de luchthaven en in de luchtvaart. Doelstelling is het vergroten van onderzoeksvaardigheden van docenten en studenten door meer gebruik te maken van data en gegevensbestanden. Een ander practoraat voert samen met teams ontwerponderzoek uit. Het practoraat experimenteert

met onconventionele manieren van dataverzameling waarbij jongeren op 'andere' wijze hun stem c.q. mening kunnen laten horen (o.a. photovoice).

3.9 Ondernemerschapontwikkeling

Ondernemerschap neemt op allerlei manieren een grote vlucht onder jonge studenten. Veel van hen werken later als zzp'er of starten een eigen bedrijf. In alle gevallen wordt ondernemerschap gevraagd. Dit thema keert terug in verschillende practoraten. In een practoraat gaat het bijvoorbeeld om de aandacht voor doorlopende leerlijnen sociale innovatie VMBO-HBO, en met name de rol van ondernemerschap hierin.

3.10 Leven lang ontwikkelen en modulair onderwijs

Het thema leven lang ontwikkelen overlapt vraagstukken van gepersonaliseerd leren en onderwijsprogramma's voor om- en bijscholing. Het gaat daarbij om kennis vergaren over hoe opleiders en begeleiders studenten, werkenden en werkzoekenden kunnen ondersteunen in hun ontwikkeling tot wendbare vakmensen. Dit steeds gericht op verbetering van de kwaliteit van het beroepsonderwijs door meer maatwerk te bieden aan jongeren en werkenden. Bijvoorbeeld: een practoraat bereidt jongeren voor om zich te kunnen handhaven op een dynamische arbeidsmarkt door zelfregie te leren nemen. Een ander voorbeeld is een practoraat waarin jongeren leren omgaan met de nieuwe dynamiek en complexiteit in hun beroepspraktijken ('upskilling' en 'reskilling').

3.11 Derde verkenning: Lectoraten

In de derde verkenning worden de ervaringen beschreven van lectoraten die betrokken zijn in het onderzoek in het MBO. De omvang van een lectoraat is doorgaans substantieel groter dan van een practoraat, zeker als verschillende lectoraten samenwerken in een kenniscentrum, zoals is gebeurd op de HU, HAN en Hogeschool Rotterdam. Lectors hebben als voordeel dat ze meer dan de practoren toegang hebben tot de landelijke kennisbasis die in bepaalde vakgebieden is opgesteld, doorgaans kunnen buigen op meer ervaring en expertise uit een heel team kunnen delen. Lectors helpen de MBO-instellingen om praktijkvragen uit het MBO systematisch te ordenen en uit te werken in hanteerbare onderzoeksvragen (voor een overzicht zie: Van der Meer, 2022).

Er zijn ook samenwerkingsprogramma's met het MBO en lectoren die ook als practor werkzaam zijn. Lectoraten doen onderzoek in het MBO rondom de volgende thema's: onderwijsontwikkeling, actief leren en duurzaam implementeren, hybride leeromgevingen, studiesucces, leven lang ontwikkelen, grenspraktijken, opleiden en professionaliseren van educatieve professionals, onderzoekend vermogen van leerlingen en studenten in VMBO en MBO, masteropgeleiden en onderzoekend werken in VMBO en MBO, methodologische vraagstukken in praktijk(gericht)onderzoek, samenwerken aan

praktijkvraagstukken, perspectieven op dilemma's in relatie tot kwaliteit, vernieuwende methodologieën.

Het verrichten van deugdelijk onderzoek in het MBO is volgens de lectoren een zaak van lange adem. Citaten uit de interviews met lectoren: "Er zijn onderzoekers nodig, tijd en middelen". "Ook moet worden samengewerkt met docenten op de werkvloer". Een valkuil is dat lectoren moeten verdienen. Een lector: "Maar dat is kwetsbaar. We hollen van project naar project, de kennisdoorontwikkeling is beperkt". Een ander: "Het is wenselijk longitudinaal onderzoek (kwantitatief en kwalitatief) met vele variabelen uit te voeren. Dat vraagt om langdurige betrokkenheid van onderwijsinstellingen". Een andere valkuil is de onderlinge concurrentieverhoudingen. "Wij werken als lectoraat tijd- en plaats-onafhankelijk, maar dat is het in de concurrentieverhoudingen niet. De politieke onderstroom is dat we elkaar beconcurreren. Het is de ene MBO-instelling tegen de andere, de ene hogeschool tegen de andere". Lectoren willen juist als verbinder optrekken. Een kritische succesfactor is de MBO-instellingen leren hoe zij data systematisch kunnen inzetten ter verbetering van het onderwijs. Bijvoorbeeld bij de Zwolse Koers en in Rotterdam wordt gewerkt met specifieke regionale arbeidsmarktgegevens. Dat leidt ertoe dat docenten op MBO-niveau en docenten op HBO-niveau de goede kennis en vaardigheden ontwikkelen.

In de interviews is ook door de lectoren gewezen op de circulaire werking van kennisontwikkeling. Het gaat om tweerichtingsverkeer, enerzijds het doorwerkingseffect vanuit het HBO naar het MBO ('trickle down'), anderzijds kunnen praktijkvragen vanuit de werkvloer van bedrijven en instellingen worden opgetild naar het HBO. Ook kunnen practoraten en lectoraten elkaar versterken. Bijvoorbeeld de MBO-onderzoekswerkplaats 'Gepersonaliseerd leren met ict' bestond uit een samenwerking tussen een universiteit, een hogeschool en vijf MBO-instellingen. Daar is gedurende vier jaar gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe werkwijzen en onderwijsmethoden op het terrein van persoonlijke leerarrangementen, iets wat individuele MBO-afdelingen zelfstandig niet voor elkaar zouden krijgen. Maar ook in projecten van kortere termijn kunnen resultaten worden geboekt: denk bijvoorbeeld aan het nieuwe conceptuele kader op het terrein van hybride leren (Timmerman et al., 2023).

De vraag die zich steeds weer voordoet is hoe de resultaten het onderwijs versterken. Practor Koen Vos heeft het over het 'doorwerkingsverlangen', het idee dat studenten daadwerkelijk profiteren van ideeën over bijvoorbeeld brede vorming. Doorwerkingsverlangen sluit aan op het begrip 'doorwerking' van onderzoek door lectoren. Bedoeld om de maatschappelijke meerwaarde van het onderzoek te duiden en in kaart te brengen (Andriessen, 2019). Met andere woorden, dat docenten en studenten in staat zijn zich te ontwikkelen, te luisteren, te spreken en kritische vragen te stellen. Ook een thema in de MBO-onderzoekswerkplaats over Burgerschap, waar MBO-docenten vooral ingenomen waren met het ontwikkelen van nieuwe lesmethoden, veel meer dan het analytisch uitwerken van definities wat goed burgerschap is, wat door hen vooral werd gezien als een verantwoordelijkheid van het hoger onderwijs.

In het HBO speelt net als in het MBO de vraag hoe de aanwezige kennis te gebruiken. Ook hier wordt 'evidence-informed' werken genoemd als oplossing voor de kennisparadox dat de kennis wel aanwezig is maar niet wordt gebruikt. De suggesties die gedaan worden om evidence-informed werken in het MBO te versterken zijn: meer aandacht hieraan te schenken in lerarenopleidingen, resultaten uit de NRO-Kennisrotonde beter in het MBO bekend te maken en goede voorbeelden in de schijnwerpers te zetten, binnen RIF-projecten praktijkgericht onderzoek te stimuleren, deelname aan learning communities en living labs en gebruik te maken van wetenschappelijke literatuur. Het praktijkboek over onderzoek doen in het MBO geeft hiervan goede voorbeelden (Consortium tools voor innovatie, 2022).

4 Conclusies

In dit artikel hebben we de resultaten van drie verkenningen weergegeven over de practoraten in het MBO, waar onderzoek doen, professionalisering en onderwijsverbetering hand in hand gaan. MBO-bestuurders stellen dat in het MBO veel initiatieven gaande zijn op het terrein van onderzoek, naast de min of meer standaardvormen van kwaliteitszorg die in het onderwijs ook plaatsvinden (verkenning 1). De grootste uitdaging is de kennisontwikkeling op de werkvloer beter vorm te geven. Bij een bestuurlijke bespreking over dit thema werd geconcludeerd: 'Het valideren van kennis gebeurt nu al, maar hoe zorg je ervoor dat de cyclus deelbaar wordt? Er is behoefte aan verankering in het onderwijs, hoe zorgen we ervoor dat kennis ook echt in het onderwijs komt en dit kan bevoorraden?' Deze opdracht is bevestigd in de recente bestuurlijke Werkagenda 'Samen werken aan talent'. Dit alles moet gericht zijn op de verdere talentontwikkeling en leerresultaten van studenten. Op basis van de ervaringen uit de onderzoekswerkplaatsen kan worden vastgesteld dat voor de agendering van onderzoek en de verspreiding van de resultaten actieve steun vanuit het bestuur, het management en directie van opleidingen van MBO-instellingen voorwaardelijk is.

De tweede verkenning laat zien dat practoren een belangrijke publieke bijdrage leveren op inmiddels meer dan 85 plaatsen in het MBO. Zij vervullen een functie die eerder niet in deze mate aanwezig was, namelijk het genereren van creatieve vernieuwingen op de werkvloer. Het doel van de practoren kan behoorlijk verschillen, soms staat onderzoek doen centraal, maar er zijn ook projecten en programmalijnen gericht op de didactiek en digitalisering van onderwijsverbetering, of het invullen van keuzedelen over bijvoorbeeld ruimtevaart of circulaire landbouw. Dat leidt tot nieuwe reflecties bij de betrokkenen. De respondenten (met hieronder een citaat uit het platform voor zorgtechnologie) zeggen zelf een heel pragmatische insteek voor te staan, met een praktisch en frisse blik: 'Ik zie het als een ideale manier om op een andere manier onderzoek te doen, in plaats van het koffiediepe (koffiedikke red.) wat we in het HBO doen'. Ook hier klinkt de urgentie de inbedding te verbeteren. 'Het mag meer zichtbaar zijn binnen de school'. 'Het is mij

en collega's te onduidelijk wat er eigenlijk allemaal gebeurt'. 'We moeten goed luisteren naar wat docenten nodig hebben in de klaslokalen om met studenten te werken'.

De derde verkenning leert dat de lectoren een buitenboordmotor kunnen zijn voor kennisontwikkeling en evidence-informed werken in het MBO. De kenniskring van hoogleraren, lectoren en practoren (die onlangs door SIA is erkend als professionele leergemeenschap) heeft zich bijvoorbeeld hard gemaakt het thema beroepsgerichte didactiek op de agenda van NRO te krijgen. Ook is pas recent gewerkt aan de *professional doctorate* als nieuwe werkvorm. Daarnaast kan MBO-onderzoek profiteren van de mastertrajecten voor docenten en het samen opleiden in de school.

In de kern vervullen de practoraten een driedubbele functie, gericht op het creëren van onderzoeksresultaten, het reflecteren op de resultaten en het delen van de kennisopbrengsten.² Deze functie is gericht op de verdere professionalisering en wendbaar gedrag van onderwijsteams in het onderwijs en het werkveld, en past bij een nieuwe publieke opdracht voor het MBO (Hoefijzers et al., 2021). Onze respondenten, met name uit verkenning twee, wijzen er in dat verband op dat er momenteel sprake is van een onzekere dynamiek ten aanzien van het borgen van de resultaten. Ten eerste is er (nu er vaker onderzoek wordt gedaan) sprake van een veranderende kijk op de werkvloer over de toegevoegde waarde van onderzoek (wat is het?). Ten tweede is er nu aandacht gekomen voor effecten van onderzoek en voor de werkende mechanismen in de school (hoe werkt het?). Ten derde ligt de uitdaging voor dat medewerkers in onderwijsteams gaan ervaren dat het onderzoek waarde kan toevoegen (waarom werkt het?). Al deze overwegingen maken het relevant de resultaten van de practoraten beter bespreekbaar te maken op de werkvloer. We kunnen daar nog enkele aanbevelingen aan koppelen:

1. Het gaat in het MBO niet alleen om 'eerste orde'-outputgegevens (het diploma- of jaarrendement). Door middel van onderzoek kan beter worden vastgesteld wat de kwaliteit van het onderwijs is en welke maatschappelijke waarde opleidingen samen met het werkveld willen creëren (minder uitval, hoogwaardige uitstroom, kwalitatieve verbetering van de doorstroom, ontwikkeling van nieuwe beroepsproducten en diensten, meer ondernemerschap, et cetera). Dat is ook van belang gezien de grote maatschappelijke uitdagingen waar het beroepsonderwijs voor staat, denk aan de digitale revolutie, het duurzaamheidsvraagstuk en het thema brede welvaart. Veel onderzoek is gericht op het oplossen van hulpvragen en praktische onderwijsproblemen, zowel binnen de school als in de wisselwerking tussen onderwijs en werkveld. Dat is nodig omdat het moeilijk genoeg is vast te stellen of het MBO, dat zo gevarieerd en grootschalig is, zijn wettelijke doelstelling haalt. Werk dus daar waar kwaliteit wordt gemaakt. Hier kunnen vervolgens vragen van de tweede en derde orde aan worden toegevoegd, zodat leerprocessen zelf verbeterd kunnen worden in het licht van de ambities van het MBO-bestel. Wat is bijvoorbeeld de betekenis van educatieve leertheorie, curriculumontwikkeling en het werken

- met leeropbrengsten. De definitie van wat ‘goed’ praktijkgericht onderzoek is, kan zich binnen de MBO-sector in deze richting uitkristalliseren.
2. De doorontwikkeling van een sectoreigen onderzoeksagenda van het MBO wordt bevorderd door nieuwe onderzoeksgegevens te ordenen, te verrijken tot betekenisvolle informatie, zodat er betere leeruitkomsten kunnen worden gerealiseerd. Kennis op het terrein van onderwijs en werkplekinnovatie moet dus worden gedeeld, gevalideerd en hergebruikt. Onderzoek doen helpt de impliciete kennis van studenten en docenten expliciet en deelbaar te maken. Gegeven de schaal van het MBO is het organiseren van samenwerking in regionale of landelijke platforms of thematische clusters aan te bevelen, denk aan de platforms voor energietransitie, agrofood en zorgtechnologie, die nu al bestaan. Dat verbreedt de schaal van waarop werkzame mechanismen kunnen worden toegepast.
 3. De professionaliteit van practoraten kan *functioneel* worden uitgedrukt als een dimensie van volwassenheid, in taakuitvoering, in rolomvatting en in functievervulling. Daarmee kunnen we analyseren in welke mate de practoraten daadwerkelijk zijn ingebed in de MBO-instellingen en actief deelnemen aan de onderzoeks- en kennisinfrastructuur in het MBO om het onderwijs te verbeteren. In navolging van het Amerikaanse ‘maturity’-begrip van Carnegie Mellon School (Paulk et al., 1993), kan de practoratenbeweging van ‘iedere dag een stapje vooruit’ verder worden uitgetekend naar de toekomst van systematische en continue verbeteringen. Sommige practoraten en onderzoeksinitiatieven zijn beginnend, andere zijn al verder gevorderd. Door slimme combinaties te maken tussen onderzoekers en creatieve kennisverspreiders is veel winst te bereiken. Daarnaast kan de professionaliteit ook *instrumenteel* worden uitgedrukt door het onderzoekend vermogen als onderdeel van het functieprofiel van medewerkers op te nemen. Criteria daarbij zijn het ontwikkelen van een onderzoekende houding, reflecteren, praktijkgericht onderzoek uitvoeren, kwaliteit van data beoordelen, gegevens verzamelen en analyseren, en kennis bundelen en gericht uitwisselen. Onderzoekend werken wordt dan onderdeel van de HR-cyclus en functiehuis (bijvoorbeeld Fuwasys).

Tenslotte dient zich een volgende fase van ontwikkeling voor practoraten aan. Een fase, die vraagt om een structurele positionering, inbedding en financiering van praktijkgericht onderzoek in het MBO. De Kwaliteitscommissie van de Stichting Practoraten in het MBO zal werken aan het (door)ontwikkelen van een richtinggevend kwaliteitskader en de bijpassende innovatiestrategieën om alle waardevolle onderzoeken en initiatieven van de practoraten te duiden en perspectief te bieden voor het toekomstig MBO-onderwijs. Dit alles gericht op lerend samenwerken, in het belang van studenten, docenten, werkveld en samenleving.

Noten

- 1 In de landelijke onderzoekswerkplaatsen voor Gepersonaliseerd leren met ICT en voor Burger-schap (2018–2023) was het mbo overigens wel penvoerder.
- 2 Het gaat bij de kennisproducten om het vertalen van enkelvoudige gegevens in informatie over het onderwijs, die vervolgens leidt tot kennisproducten, die ook hergebruikt kunnen worden, en leiden tot praktische en vakinhoudelijke wijsheid van de gebruikers (Hoefijzers et al., 2021). Dit inzicht keert ook terug in een aanstaande NRO-publicatie over practoraten van Carlos van Kan en collega's.

Literatuur

- Aarts, R., Hulsker, J., & Imants J. (2019). *School- en onderzoekspraktijk. Praktijkonderzoek in de kennisketen*. https://www.script-onderzoek.nl/script-onderzoek/a1287_School-en-onderzoekspraktijk-wwww.scriptonderzoek.nl.
- Andriessen, D. (2014). Praktisch Relevant en Methodisch Grondig? *Dimensies van Onderzoek in het HBO*. Openbare Les. Utrecht: Hogeschool Utrecht. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/praktisch-relevant-en-methodisch-grondig-dimensies-van-onderzoek-in-het-hbo>
- Andriessen, D. (2019). Doorwerking van onderzoek in complexe vraagstukken. In: Montesano Montessori, N., Schipper, M., Andriessen, D., & Greven, K. (Eds.), *Bewegen in complexiteit: Voorbeelden voor onderwijs, onderzoek en praktijk*. Utrecht: Hogeschool Utrecht. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/doorwerking-van-onderzoek-in-complexe-vraagstukken>
- Broekkamp, H. & Van Hout-Wolters, B.A.H.M. (2006). *De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk: Een overzichtsstudie van problemen, oorzaken en oplossingen*. Amsterdam Vossiuspers: Kohnstamm Instituut.
- Consortium Tools voor Teamleren (2022). *Samen onderzoekend werken in het MBO Praktijkboek voor docenten*. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek, projectnummer 40.5.19620.046. https://www.onderwijskennis.nl/sites/onderwijskennis/files/media-files/samen_onderzoekend_werken_in_het_mbo_praktijkboek_voor_docenten_1.pdf
- DUS-I, (2021). *Monitorverslag RIF 2020, Vierde editie*. Hesseling, M., Hove, J. ten, & Jansen, M. Den Haag: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen. <https://www.dus-i.nl/documenten/publicaties/2021/03/10/monitorverslag-rif-2020>
- MBO Raad (2019). *Pamflet – Naar een gedeelde en integrale visie op onderzoek over, met en in het MBO*. Woerden: MBO Raad.
- NRO (2022). *Kennisagenda voor het onderwijs. Aan de slag!* Den Haag: NRO. <https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/Kennisagenda2022.pdf>
- Galan Groep (2021). *Verkenning Galan Groep 'Omwillen van goed onderwijs'*. Den Haag: oc&w. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/02/05/verkenning-galan-groep-omwillen-van-goed-onderwijs>
- Hagedoorn, M. J., Timmerman, J., Brouwer, P., & Wijnands-Pot, E. (2023). 'De rol van de docen-

- tonderzoeker – een onontgonnen gebied in het MBO'. *Vakblad Profiel*, mei 2023, pp. 20–22. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/de-rol-van-de-docentonderzoeker>
- Hoefeijzers, M., Lohman Th., Meer, M. van der, & Noteboom O.H. (2021). 'Een nieuwe publieke opdracht voor het MBO'. *Vakblad Profiel*, mei 2023. <https://www.profielactueel.nl/onafhankelijk-mbo-nieuwspplatform/nieuws/vaktijdschrift-profiel-mei-thema-beroepsonderwijs-burgersch-ap-cultuur-diversiteit/b164g1c103870/>
- Jochems, W. (2012). Onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk, once the twain shall meet! *Pedagogische Studiën*, 89, 411–416. <https://dspace.uba.uva.nl/server/api/core/bitstreams/1db4c30-dagb-4848-bd20-f9758ce1a597/content>
- Keijzer, R. & Bruin-Muurling, G. (2022). Focus op 'evidence based' dreigt onderwijs te verarmen. *ScienceGuide* van 26 april 2022. <https://www.scienceguide.nl/2022/04/focus-op-evidence-based-dreigt-onderwijs-te-verarmen/>
- NRO (2013). *Call for proposals Programmaraad Praktijkgericht Onderzoek Subsidie voor kortlopend onderwijsonderzoek*. Den Haag: Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2017/03/Call-for-Proposals-NRO-Praktijkgericht-Kortlopend-Onderzoek-2013-pdf>
- Oolbekkink, H., Van der Steen, J., & Nijveldt, M. (2014). A study of the quality of practitioner research in secondary education: impact on teachers and school development. *Educational Action Research*, 22(1), 122–139.
- Paulk, M.C., C. Weber, B. Curtis, & M. Chrissis (1993). 'Capability Maturity Model for Software (Version 1.1)' *Technical Report*. Pittsburgh, PA: Software Engineering Institute, Carnegie Mellon University. https://resources.sei.cmu.edu/asset_files/technicalreport/1993_005_001_16211.pdf
- Pieters, J. & Jochems, W. (2003). Onderwijs en onderwijsonderzoek: and ever the twain shall meet? *Pedagogische Studiën*, 80(5), 407–413. <https://dspace.uba.uva.nl/server/api/core/bitstreams/ade90455-b908-4a1e-8260-730f38510847/content>
- PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, Vereniging Hogescholen (VH) en de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU), (2019). *Slimme verbindingen naar een sterke kennisinfrastructuur voor het onderwijs*. Een gezamenlijk advies van de sectorraden. <https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/Kennisinfrastructuur-rapport-Slimme-Verbindingen-Digitaal.pdf>
- Practoraten (2017). *Bezig met de vragen van morgen. Manifest over onderzoek in de context van het MBO*. Amsterdam: Stichting Ieder MBO een practoraat. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2017/04/bezig-met-de-vragen-van-morgen_online.pdf
- Schobben, J. & Van der Meer, M. (2021). Het innovatieproces in het MBO. Hoofdstuk 9. In: J. Schobben, *Innovatiesucces in het MBO*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam, pp. 119–136. <https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2022/10/innovatiesucces-in-het-mbo-john-schobben.pdf>
- Stevens, R., Koole, H., Meer, M., van der, Ritzen, H., & Westerhuis, A. (2020). *Onderzoek naar de vragen van morgen: kwaliteitscriteria voor practoraten*. Amsterdam: Stichting Ieder MBO een practoraat. <https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2020/06/artikel-kwaliteit-practoraten-versie-juni-2020.pdf>
- Timmerman, J., van Doesum, K., & Zitter, I. (2023). Het instellingsbreed ontwerpen van hybride

- leeromgevingen in het middelbaar beroepsonderwijs. Een meervoudige case study. *Pedagogische Studiën*, 99(4). <https://platform.openjournals.nl/pedagogischestudien/article/view/13743>
- Van der Meer, M. (2014). *Vakmensen en bewust vertrouwen*, oratie Tilburg Law School.
- Van der Meer, M. (2022). *Verschillen en overeenkomsten tussen HBO en MBO. Een verkenning van de lectoraten in het hoger onderwijs en de samenwerking met het MBO*. Amsterdam: Stichting Ieder MBO een practoraat.
- Van der Meer, M. & Verheijen, E. (2018). *De blik van buiten, een verkenning van het MBO en van de kennisinfrastructuur bij de politie, de groene sector, de ICT-sector en de zorg en welzijn-sectoren*. Den Bosch: ECBO. <https://ecbo.nl/onderzoekpublicatie/de-blik-van-buiten-kennisinfrastructuur-en-professionalisering-van-het-mbo/>
- Van der Meer, M., Cuijlenborg, S., van, & Scheerens, J. (2022a). *Onderzoek in het MBO: verkenning-1. Hoe vorm te geven aan kennisdeling? Het resultaat van een peiling onder bestuurders*. Woerden en Amsterdam: MBO Raad en Stichting Ieder MBO een practoraat.
- Van der Meer, M., Cuijlenborg, S., van, & Scheerens, J. (2022b). *Onderzoek in het MBO -verkenning 2. De practoraten: van lappendeken naar platforms*. Woerden en Amsterdam: MBO Raad en Stichting Ieder MBO een practoraat.
- Van der Meer, M., Scheerens, J., & en Stevens, R. (2023). Werken aan kwaliteit door onderzoek. De groei van practoraten in het MBO. *De Nieuwe Meso*, (1), maart 2023, 29–35. <https://www.professioneelbegeleiden.nl/de-groei-van-practoraten-in-het-mbo>
- Van Merriënboer, J. (2023). *Farewell lecture Learning in Real and Simulated Environments*. Maastricht: Maastricht University. <https://www.maastrichtuniversity.nl/file/tekstredaafscheidjeroenvmmerrienboerpdf>
- Wassink, H. (2016). *Zinvol onderwijsonderzoek: niet antwoorden maar vragen*. Blogcollectief Onderzoek Onderwijs. Amsterdam: Onder beheer van Dick van der Wateren. <https://onderzoekonderwijs.net/2016/01/28/zinvol-onderwijsonderzoek-niet-antwoorden-maar-vragen/>